

ove cjeline nalaze se dva teksta i to: *Savremena bosanskohercegovačka historiografija: na margini povijesti* u kojoj autor daje osvrt na stanje u bosanskohercegovačkoj historiografiji prije i nakon rata devedesetih godina. Tu je naročita pažnja posvećena savjetovanjima koja su organizirana u svrhu rekapitulacije dostignuća domaće historiografije i njene ocjene. Autor govori i o dva skupa koja su održana na prelazu dva milenija, jedan organizovan od strane *Instituta za istoriju* a drugi od strane *Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine* koji su povod da autor istakne da dva skupa sličnih naslova i tematike u tako kratkom periodu oslikavaju trend kretanja u bosanskohercegovačkoj historiografiji u godinama koje su uslijedile: podijeljenost i manjak komunikacije te administrativna usitnjenost. Autor je istakao i važnost saradnje i otvaranja ka vani na putu napretka domaće historiografije te važnost praćenja promjena u svjetskoj historiografiji. Drugi tekst naslovljen *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini i socijalizam: između kritičke i parahistoriografije* donosi autorova razmatranja o literaturi koja se, direktno ili indirektno, bavi Islamskom zajednicom u Bosni i Hercegovini, i to od ideala koje je postigla kritička historiografija do parahistoriografije za koju autor smatra da je "realnost koju ne treba ignorirati". Autor je naročito istakao monografiju Denisa Bećirovića te knjigu Ferida Dautovića o djelatniku Islamske zajednice, Kasimu Dobračiću. Rad historičara autor ocjenjuje i kroz prizmu njihovog eventualnog društvenog i političkog angažmana kao i akademskog backgrounda. Tu je i osvrt na dvije knjige memoarskog karaktera autora pripadnika organizacije Mladi muslimani: Sulejman Čamdžić i Omer Nakićević.

Autorove zaključne misli o historiografiji u Bosni i Hercegovini i njenoj budućnosti

idu u smjeru njenog rasta i razvoja ali samo pod uvjetom da se izvorna građa kritički preispituje kao i da se isti postupak provodi nad onime što je do sada napisano o određenoj temi. Duranović ovim zbornikom nastoji ukazati "na mogućnosti i neophodnost da historičar, djelatnik u povijesti, svojim radom predstavi historiju i historiografiju u onim tematskim okvirima koji su bliski njegovoj stručnoj orijentaciji u vremenskom rasponu neophodnom za stručno i profesionalno usavršavanje (..)”. Ono što je autor također naglasio u ovoj knjizi jeste propust historičara koji se bave kvalitetnim istraživanjima: ne promoviraju ih u javnosti što ostavlja prostor za autore sa skromnijim znanjem i nedostatnom metodologijom u istraživanjima. Knjiga će biti korisna u razumijevanju nijansi između pojmova povijest, historija i historiografija te uloge historičara u vremenu i prostoru. Pored toga, pruža priliku da se hronološki prati rast i razvoj jednog bosanskohercegovačkog historičara 21. stoljeća. S nadom da historijskoj nauci predstoji bolja budućnost, preporučujemo knjigu za čitanje.

EMINA MOSTIĆ

DOI: 10.46352/23036974.2021.277

**POPLAVA, ZEMLJOTRES,
SMOG: Prilozi ekohistoriji Bosne i
Hercegovine u 20. stoljeću. Sarajevo:
Udruženje za modernu historiju
(UMHIS), Drugo, izmijenjeno i
dopunjeno izdanje, 2020, 281 str.**

Ekohistorija i historija okoliša relativno su mlade grane historijske nauke. Stoga je od posebnog značaja zbornik radova *Poplava, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću* u izdanju Udruženja za modernu historiju (UMHIS).

Urednik drugog i dopunjenog izdanja, štampanog u pandemijskoj 2020. godini, je profesor Amir Duranović. Finansijsku podršku za štampanje ovog, za našu zemlju pionirskog djela, pružila je Fondacija Heinrich Böll.

Svojevrsan uvod čitateljstvu u tematiku ekohistorije, ali i historije okoliša daje pregledni rad urednika, profesora Duranovića, koji nosi naslov *Poplava, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*. Profesor Duranović ovdje ističe pojedine historičare i sociologe koji su se manje ili više, kroz historiju, bavili relacijama čovjeka i njegovog okoliša. Tekst govori i o obuhvatu i razvojnim fazama spomenutih istraživačkih grana (u svijetu i regionu), ali i o dilemama koje u metodološkom smislu tek trebaju biti otklonjene ili barem ublažene. Rad suštinski govori o plodovima koje istraživaču donosi napuštanje "utabanih staza" istraživačkog djelokruga jednog historičara, te nastoji dijelu akademske zajednice koji se bavi izučavanjem prošlosti dati poticaj za širenje tematskih okvira. Također su definirani razlozi odabira vremenskog okvira u koji spadaju teme koje slijede te je dat kratak uvod u njihov sadržaj.

Ekohistorija i historija okoliša predstavljaju novi hod između teksta i konteksta. Tjeraju nas da dostupne podatke sagledavamo iz drugog ugla, a mogu služiti kao lakmus-papir za definiranje stanja društva ili organizacije države. Upravo rad Enesa S. Omerovića *Velike poplave u Bosni i Hercegovini (1918-1941)*, osim što opisuje "velike poplave" između dva svjetska rata (1925, 1932, 1934), daje i podatke o društvenom odgovoru. Rad, pored građe iz Arhiva Jugoslavije u Beogradu i Arhiva Republike Srpske u Banjoj Luci, kombinira podatke iz mjernih stanica tog doba s velikim brojem

novinskih članaka, te kroz analizu navedenoga rekonstruira prirodnu pojavu i njom uzrokovan odgovor društva koji autor označava kao neadekvatan. Autor posebno apostrofira poplave iz novembra 1925. godine koje pričinjavaju značajnu štetu na raspoloživoj infrastrukturi, privrednim objektima, zimskim usjevima, a brojna naselja bila su pod vodom. Poplave su na vidjelo iznijele "neuređenost i neodržavanost" riječnih korita. Pomoć države bila je nedostatna, a uloga vojske, iako je pozvana da pruži pomoć, ostaje nepoznata. Nešto bolji odgovor na poplave pratimo u proljeće 1932. godine, a dostupni podaci govore o angažmanu vojske, nastojanjima da se ojačaju nasipi, uloži Crvenog križa, evakuacijama te organizaciji privremenog smještaja. Možemo pratiti i posjete ministara i drugih visokih dužnosnika poplavama pogođenim područjima. Poplave iz 1934. godine, koje su značajnije pogodile Hercegovinu, štampa ostavlja u sjeni atentata u Marseju. Rad govori i o tome da je sistemska odbrana od poplava tek bila u fazi nastajanja, ali da se proširila svijest o potrebi adekvatnijeg reagiranja.

Naredno poglavlje predstavlja rad Vere Katz *"Poplave u Bosni i Hercegovini: Posljedice i pokušaji zaštite (1965-1976)"*. U uvodnom dijelu naglašava se proces industrijalizacije kao raskid sa življenjem u skladu s prirodom, definira pojam poplave te iscrtava hidrografska mapa Bosne i Hercegovine. Kroz primjer Doboja i dobojskog sreza, autorica stvara jednu studiju slučaja koja govori o obuhvatu poplava, šteti koju pričinjavaju, ali i odgovoru društvene zajednice 1965. godine. Autorica prati i rast šteta koju poplave izazivaju, a što je posljedica urbanizacije, razvoja infrastrukture, rasta broja stanovnika te ubrzane industrijalizacije. Poplave otkrivaju i neke druge stvarnosti, jer

je najveći broj od poplava branjenih mjesta bio u SR Hrvatskoj, a najviše poplavljenih u SR Bosni i Hercegovini. Članak prati i zakonska rješenja kroz koja se nastojala osigurati efikasnija prevencija i reakcija na prirodne nepogode na federalnoj i republičkoj razini. Može se uočiti nedostatak finansijskih sredstava i potrebnog sistemskog djelovanja na rješavanju problema. U jednom momentu, autorica navodi da se u Jugoslaviji, pa tako i u Bosni i Hercegovini, “u domenu vodoprivrede vodila poslovna politika jednokratnog, jednostranog, parcijalnog i sebičnog korištenja voda”. Iako podaci iz prošlosti ne mogu jasno predvidjeti djelovanje čovjeka, a posebno djelovanje prirode na društvenu zbilju, ovakvi članci značajno doprinose širenju spoznaje o nužnosti sistemskog djelovanja u cilju preveniranja katastrofalnih poplava.

Historičari okoliša, što možda i nije iznenađujuće, u početku su zanemarivali urbanu historiju kao komponentu historije životne sredine. Stoga je rad “*Od ekološke katastrofe do olimpijskog grada, Sarajevo 1971-1984.*” Aide Ličine-Ramić od iznimnog značaja. U uvodnom dijelu naznačene su opće karakteristike privrednog razvoja socijalističkih zemalja, s akcentom na zanemarivanje zaštite prirodne sredine i ljudskog zdravlja. Date su i osnovne crte privrednog, urbanog, infrastrukturnog razvoja socijalističke Jugoslavije, te istaknuti pokušaji da se prirodna sredina, kroz zakonske procese, zaštiti, a da se pritom ne remeti privredni uspon. Autorica donosi niz podataka o nastojanju gradskih vlasti da poboljšaju kvalitet života grada Sarajeva kroz donošenje niza propisa i njihovog stavljanja u praktičnu primjenu, a sve je uzrokovano povećanjem privredne aktivnosti, rastom broja stanovnika, nelegalne gradnje te, posljedično, povećanim zagađenjem. Rad pokazuje da je problem

zagađenja shvaćen ozbiljno, te se radi na projektima gasifikacije, uređenja i proširenja vodovodne i kanalizacione mreže. Grad koji je opisan kao “ekološka katastrofa”, do 1984. godine, mijenja svoj odnos prema zaštiti životne sredine te odstupa od socijalističkog principa da privredni razvoj ne smije trpjeti.

Malalas, hroničar iz Antiohije iz 6. stoljeća, opisao je reakciju cara Justinijana Velikog na vijest o zemljotresu u ovom gradu: “Skinuo je krunu i purpurni ogrtač, te zaplakao”. O reakcijama vlasti na zemljotres iz 1969. godine u radu *Političke posljedice zemljotresa u Bosanskoj Krajini 1969. godine* piše Dino Dupanović. Rad, osim opisa zemljotresa i prouzrokovane štete, ponajviše govori o upotrebi prirodne katastrofe u političke svrhe, kako na nivou Saveza komunista Bosne i Hercegovine tako i na nivou Federacije. Zemljotres je na vidjelo iznio nedostatak finansija da se adekvatno pomogne stanovništvu Banje Luke i okoline, te odnos drugih republika, prije svega Srbije i Hrvatske, indirektno projektovan kroz pisanje tadašnje štampe. O odnosima unutar struktura vlasti i procesima odlučivanja najbolje govori formiranje i djelovanje komisija za procjenu štete (savezne i republičke) te njihov izvještaj. Zapravo, kriza u Jugoslaviji koja traje od 1967. do 1971. godine jasno je oslikana u načinu rješavanja problema procjene štete nastale usljed zemljotresa. Pojačana decentralizacija učinila je ekonomski snažnije republike nezainteresiranim za učešće u federalnim projektima. Problemi i proizvoljnost u utvrđivanju štete te način finansiranja stvorili su nepovjerenje prema vladi Mitje Ribičića. Javljaju se i problemi nepotizma, nenamjenskog trošenja sredstava te politički sukobi unutar bosanskohercegovačkog rukovodstva – Osmana Karabegovića i Hajre Kapetanovića, s jedne strane, i Branka Mikulića, s druge. Autor u radu analizira

promjenu kursa bosanskohercegovačkog rukovodstva prema centralnim vlastima te posljedice decentralizacije i jačanja položaja republika na formiranje hijerarhijskog odnosa među njima, gdje Bosna i Hercegovina nije bila dobro pozicionirana, a koja je u suprotnosti s formalnom, ustavnom ravnopravnošću.

Uz opće odnose čovjeka i prirode posmatrane kroz duže vremenske intervale (*big history*), intelektualnu historiju, politička ekohistorija najvažniji je segment izučavanja historije okoliša. Ona govori o svjesnim ljudskim naporima da se reguliraju odnosi između društva i prirode te između društvenih grupa u pitanjima koja se tiču prirode. Upravo je zbornik radova *Poplava, zemljotres, smog: Prilozi ekohistoriji Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću* u izdanju Udruženja za modernu historiju (UMHIS) otvorio to novo poglavlje u domaćoj historiografiji. Svi radovi sadržani u zborniku drže se strogih uzusa historijske nauke, a razlike u metodološkom pristupu građenja teksta doprinose širenju vidika i unutar stručnih krugova.

FARIS MARUKIĆ

DOI: 10.46352/23036974.2021.280

Amir Duranović, *Islamska zajednica u jugoslavenskom socijalizmu.*

Sarajevo: Udruženje za modernu historiju/ Udruga za modernu povijest (UMHIS), 2021, 314 str.

Udruženje za modernu historiju iz Sarajeva je i tokom pandemije izazvane korona virusom nastavilo svoj plodonosan rad i izdavačku djelatnost. Tako je u njihovom izdanju izašla nova knjiga profesora Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu i voditelja Centra za historijska istraživanja Amira Duranovića zanimljivog naslova *Islamska*

zajednica u jugoslavenskom socijalizmu. Ova obimna knjiga od 314 stranica prikazuje trnovit put nastanka i razvoja Islamske zajednice, historiografsku elaboraciju svih ključnih pitanja djelovanja Islamske zajednice u jugoslavenskom socijalizmu, raspravlja se o nacionalnom identitetu Bošnjaka te kakvu je poziciju u tome imala Islamska zajednica, ali analizira i druga pitanja kao što je naprimjer školstvo unutar Zajednice. Autor se dotiče i rukovodstva koje ima veliki značaj za razumijevanje teme kao cjeline, ali i njeno stavljanje u određeni historijski kontekst s obzirom da se tematski knjiga odnosi na period od 1953. do 1974. godine kada imamo burna dešavanja na jugoslavenskoj političkoj sceni. Knjiga je rezultat dugogodišnjih i temeljitih istraživanja u brojnim arhivskim ustanovama, a predstavlja dopunjenu i izmijenjenu verziju doktorske disertacije autora.

Struktura knjige pored *Uvoda* gdje autor daje osnovne podatke o temi, historiografiji i metodološkom pristupu, sastoji se još od šest poglavlja. Donošenjem prvog ustava 1947. godine zadržan je raniji koncept vakufsko-mearifске i vjerske uprave ustanovljen još u vrijeme austro-ugarske administracije, gdje je vjerskim poslovima upravljao Ulema – medžlis na čijem se čelu nalazio reis-ul-ulema. Kada je za reisa 1957. godine imenovan Sulejman ef. Kemura, započele su pripreme za donošenje novog ustava. Komunikacija između Zajednice i državnih institucija bila je izrazito dobra i urodila je plodom kada su usvojeni konkretni prijedlozi o izmjenama organizacione sheme. Predložene su izmjene po kojima bi poslove Ulema-medžlisa preuzeo muftija koji bi bio i član Izvršnog odbora, dok bi muftijska administracija bila u Sekretarijatu Izvršnog odbora. Shodno tome, muftija je trebao imati svoj savjet sačinjen od imama. Bile su predviđene izmjene i u